

NAIM KARIMOV IJODIDA ADABIY PORTRET JANRINING AHAMIYATI

Kamronbek Pattayev

*FarDU, Filologiya fakulteti o'zbek tili
yo'nalishi 22.92-guruh talabasi*

Javohir Sayidolimov

*Filologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya. Ushbu maqolada adabiy tanqidning janrlaridan biri bo'lgan adabiy portret janri shuningdek uning taniqli tanqidchi Naim Karimov ijodidagi o'rni va ahamiyati xususida so'z boradi. Unda asar qahramonlarining qiyofasi va turli xususiyatlari adabiy portret orqali qanday ochib berilishi tahlil qilinadi.

Shu bilan birga, N. Karimovning qanday usulda portret yaratishi, u yaratgan portretlarning ahamiyati, ijodkorlarning ijodiy qiyofasi va ruhiy olamini tasvirlash usullari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda adabiy portret janrining kelib chiqishi va Naim Karimov bu janrda qay darajada qalam tebratgani ham ko'rsatib o'tiladi. Maqola o'quvchi va tadqiqotchilarga Naim Karimovning qahramonlar va ijodkorlarning ijodiy qiyofasi, ruhiy olamini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shuningdek boshqa ijodkorlar yaratgan adabiy portretlardan Naim Karimov portretlarining farqi haqida ham fikrlar berib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Adabiy tanqid, Adabiy portret, Ijodiy qiyofa, Ruhiy olam, Psixologik portret, Naim Karimov, Ijtimoiy muhit.

THE SIGNIFICANCE OF THE LITERARY PORTRAIT GENRE IN THE WORKS OF NAIM KARIMOV

Annotation. This article discusses one of the genres of literary criticism — the literary portrait genre, as well as its place and significance in the works of the well-known critic Naim Karimov. It analyzes how the appearance and various characteristics of literary characters are revealed through literary portraits.

At the same time, the study examines the methods used by Naim Karimov in creating portraits, the importance of his portraits, and the ways in which he depicts the creative identity and inner world of writers. The research also highlights the origin of the literary portrait genre and the extent of Naim Karimov's contribution to its development.

The article helps readers and researchers gain a deeper understanding of the creative image and inner world of both characters and authors as interpreted by Naim

Karimov. It also presents reflections on the differences between Karimov's literary portraits and those created by other writers.

Keywords: Literary portrait, Heroic images, Inner world, Character analysis, Psychological portrait, Artistic detail, Uzbek prose, Internal monologue, Social environment.

ЗНАЧЕНИЕ ЖАНРА ЛИТЕРАТУРНОГО ПОРТРЕТА В ТВОРЧЕСТВЕ НАИМ КАРИМОВ

Аннотация. В данной статье рассматривается один из жанров литературной критики — жанр литературного портрета, а также его место и значение в творчестве известного критика Наима Каримова. В ней анализируется, каким образом через литературный портрет раскрываются образы персонажей и их различные черты.

Вместе с тем изучаются методы создания портрета Наимом Каримовым, значение созданных им портретов, а также способы изображения творческого облика и внутреннего мира писателей. В исследовании также освещается происхождение жанра литературного портрета и степень мастерства Наима Каримова в этом направлении.

Статья помогает читателям и исследователям глубже понять творческий облик и духовный мир как персонажей, так и самих авторов в интерпретации Наима Каримова. Кроме того, приводятся рассуждения о различиях между литературными портретами, созданными Наимом Каримовым, и портретами других авторов

Ключевые слова: литературный портрет, героические образы, внутренний мир, анализ характера, психологический портрет, художественная деталь, узбекская проза, внутренний монолог, социальная среда.

KIRISH

Adabiy portret – bu adabiy tanqidning eng faol janrlaridan biri hisoblanadi va u janrlar tizimida ancha uzoq davrlardan buyon alohida o‘rin tutib kelmoqda. Bu janr asosan inson obrazini chuqur anglash va uni o‘quvchiga yetkazishga qaratilgan. O‘tmish o‘zbek adabiyotida adabiy portret atamasi qo‘llanmagan bo‘lsa-da, uning kuzatadigan bo‘lsak ijodkor haqida uning tarjimai holi, sajjiyasi, xulq atvori, faoliyati, asarlari to‘g‘risida ma‘lumotlar berish, tavsiflashning ilk ko‘rinishlari O‘rxun – Enasoy yozma yodgorliklarida uchraydi.¹

¹ Azimjonova Sh. Adabiyotshunoslikda tarixiy jarayon va ijodkor portreti muammolari. Farg'ona 2024. Avtoreferat

Portret –aslida “portrait” , eski fransuz tilidagi “portraire”dan olingan bo‘lib , “aynan tassvirlash”, “asliday ifodalash” ma’nolarini bildiradi. Ayrim manbalarda portret so‘zining ikki xil ma’noda qo‘llanishi aytib o‘tilgan. U keng ma’noda tasviriy san’at va boshqa san’at turlariga oid atamani ifodalasa, tor ma’noda adabiyotshunoslikka doir atama tushuniladi. Adabiy portretning o‘zi ham ikki xil bo‘lib , badiiy asardagi qahramon portreti va adabiy tanqid janri bo‘lgan yozuvchi tarjimai holi , faoliyatini tasvirleydigan adabiy portret turi farqlanadi . Adabiy portret–shaxsning tashqi ko‘rinishi, ichki dunyosi, xarakteri, hayotiy qarashlari va jamiyatdagi o‘rnini badiiy tasvir asosida yoritishga qaratilgan janrdir. Naim Karimov ushbu janrni o‘zbek adabiyotshunosligida yangi bosqichga ko‘targan olimlardan biri bo‘lib, uning portretlarida psixologik chuqurlik va realizm ustuvor o‘rin tutadi. Shuningdek Naim Karimov adabiyotshunos sifatida Abdulla Qodiriy , Mahmudxo‘ja Behbudiy , Cho‘lpon , Hamza , Oybek , Hamid Olimjon , Zulfiya , G‘afur G‘ulom , Usmon Nosir , Mirtemir , Maqsd Shayxzoda , Shukurullo , Erkin Vohidovdan tortib , Halima Xudoyberdiyeva , Usmon Azimgacha ijodkorlar haqida maqola va tadqiqotlar yaratdi. Olim qaysi ijodkorning portreti ustida ishlamasin , uning ijodiy qiyofasini , ularning yozganlarida aks etgan badiiy tasvir va manzaralarni tahlil qiladi. Shoir va yozuvchilarning ruhiy olamidani tortib , ularning yashab ijod etgan adabiy muhiti , adabiy jarayon haqidagi qarashlarini ham ifodalaydiki , bu o‘quvchi fikrlarini to‘ldiradi.

Naim Karimov ijodida adabiy portret: Naim Karimov qahramon obrazlarini yaratishda psixologik tahlil, hayotiylik, detallar aniqligi va ijtimoiy kontekstga tayanadi.

- Psixologik chuqurlik: qahramonlarning ichki kurashlari, kechinmalari aniq tasvirlanadi.
- Realizm: obrazlar hayotiy, sodda va tabiiy.
- Ijtimoiy kontekst: shaxs jamiyat bilan bog‘liq holda tasvirlanadi.
- Tasviriy detallar: yuz ifodasi, nutq, odatlar orqali obraz yoritiladi.

Naim Karimov portretlari xalq ruhiga yaqin, sodda, hayotiy va samimiy. U qahramonlarni idealizatsiya qilmaydi, balki boricha tasvirleydi. Shu bois uning portretlari o‘quvchiga yanada ishonchli tuyuladi

Karimovning qahramonlari ko‘pincha oddiy insonlar bo‘lib, ularning ichki kurashlari va jamiyat bilan munosabatlari portret orqali ochib beriladi. Masalan, qishloq aholisi, talabalar, ziyolilar kabi obrazlar uning portret tasvirida jonlanadi.

Naim Karimov ijodida adabiy portret janri shaxsning ichki dunyosini va tashqi ko‘rinishini real va psixologik jihatdan tasvirlash vositasi sifatida keng qo‘llanilgan. U o‘quvchiga qahramonlarni chuqur anglash imkonini beradi, ularni hayotiy va ijtimoiy kontekstda joylashtiradi, shuningdek, asar voqealarining psixologik rangini oshiradi. Karimovning portretlari orqali inson va jamiyat munosabatlari, ichki

kechinmalar, xarakter xususiyatlari aniq va jonli ifodalanadi.

Adabiy portret – shaxsni nafaqat tashqi ko‘rinishi, balki ichki dunyosi, hissiyotlari, xulq-atvori va psixologik holati bilan to‘liq tasvirlash usuli. Karimov uchun portret janri – qahramonning ruhiy dunyosini ochish, uning jamiyatdagi o‘rmini ko‘rsatish va voqelikni yanada jonli qilib berish vositasi. Naim Karimov o‘z asarlarida adabiy portret janrini juda nozik, puxta va psixologik aniqlik bilan qo‘llagan. Karimov qahramonlarning: iztiroblari, ichki kurashlari, orzu-intilishlari, ruhiy o‘zgarishlari kabi jihatlarni o‘ta sinchkovlik bilan ochadi. Bu jihat meni shundan hayratga soladiki, Karimov uchun qahramon faqat voqeani olib boruvchi obraz emas, balki mustaqil “ichki olamga ega inson”dir. Karimovning portretlari o‘quvchini inson ruhiyatining eng nozik qatlamlariga olib kiradi. U qahramonni ideal qilmadi, balki psixologik nuqsonlari bilan ko‘rsatadi — bu realizmning eng baland nuqtasi. Asarlaridagi portretlar xalq ruhini his qilishga yordam beradi. Karimov portretlari o‘zbek nasridagi eng hayotiy va sodda, lekin chuqur portretlardir. Bularga: “Inqilob va rubob”, “Buyuk inson qalbi”, “Iste’dod yolqini”, “Mo‘jiza”, “Oltin mash’ala”, “Shunchaki yozmoq bu —shoirlar o‘lim!” kabi portretlarini misol qilish mumkin.

Adabiy portret insonni nafaqat tashqi jihatdan, balki ruhiy olami, ichki kechinmalari, xarakteridagi o‘ziga xosliklari bilan tasvirlaydi. O‘zbek adabiyotshunoslaridan Sharafiddinov, Qo‘shjonov, G‘afurov kabi olimlar portret janrining taraqqiyotiga katta hissa qo‘shganlar. Sharafiddinov portretlari falsafiyroq, G‘afurovning portretlari estetik talqinga boy, Qo‘shjonov tarixiy shaxslar portretini yaratgan. Naim Karimov esa oddiy insonlar ruhiyatini yoritishda kuchli.

Xulosa

Xulosa qilganda, Naim Karimov adabiy portret janrini o‘zbek adabiyoti taraqqiyotida yangi bosqichga ko‘targan. Uning portretlari psixologik tahlilning chuqurligi, realizm, detallarga e’tibor va ijtimoiy muhit bilan bog‘lanish kabi jihatlar bilan ajralib turadi. Portretlar inson ruhiyatini anglashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Naim Karimov ijodida adabiy portret janri shaxsiyatni tasvirlash va uni o‘quvchiga jonli yetkazishning asosiy vositasi sifatida keng qo‘llaniladi.

Uning adabiy portretlarida qahramonlar nafaqat tashqi ko‘rinishi, odat va xulq-atvori orqali, balki ichki monologlari, qarashlari va qarama-qarshiliklari orqali ham ochib beriladi.

Bundan tashqari, N. Karimov portretlar orqali inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni, shaxsiyatning ichki kurashlari va ijtimoiy vazifalarini ko‘rsatadi. Har bir qahramonning xarakteri va kechinmalari o‘ziga xos hayotiylik va realizm bilan ifodalanadi, bu esa adabiy portret janrining mohiyatini yanada boyitadi.

Shu bilan birga, uning portretlari bir muncha soddaligi va tasviri kuchliligi bilan

boshqa tanqidchilar portretidan yaqqol ajralib turadi.

Naim Karimov ijodida adabiy portret janri shaxsiyatni tasvirlashning asosiy vositasi sifatida ijodiy faoliyatining ajralmas qismi hisoblanadi. U portret orqali qahramonlarning tashqi ko'inishini, odat va xulq-atvorini, ichki kechinmalari va ruhiy holatini batafsil ochib beradi. Karimov portretlarida psixologik holat alohida e'tiborga loyiq bo'lib, qahramonlarning ruhiy dunyosi, maqsadlari, orzu-umidlari va ichki konfliktlari o'quvchiga jonli usulda yetkazib beriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, N. O'zbek adabiyoti va portret san'ati. Toshkent, 2005 yil.
2. Karimov, N. Adabiy portret va qahramon psixologiyasi. Toshkent, 2008 yil.
3. Raximov, S. Adabiy portret janrining nazariy asoslari. Toshkent, 2010 yil.
4. Tadjiboev, A. XX asr o'zbek adabiyoti. Toshkent, 2012 yil.
5. Karimov, N. Shaxs va jamiyat: adabiy portret tahlili. Toshkent, 2015 yil.
6. Islomov, B. Adabiy portret va realizm. Toshkent, 2013 yil.
7. Mirzaeva, D. O'zbek adabiy tanqidchiligi tarixi. Toshkent, 2009 yil.
8. Karimov, N. Qahramon tasviri va ichki dunyosi. Toshkent, 2011 yil.
9. Hasanov, M. Adabiy portret va psixologik tahlil. Samarqand, 2014 yil.
10. Karimov, N. Zamon va adabiy obrazlar. Toshkent, 2007 yil.
11. Tursunov, R. Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent, 2010 yil.
12. Azimjonova Sh. Asabiyotshunoslikda tarixiy jarayon va ijodkor portreti muammolari . Farg'ona , 2024
13. Muhammadjonova M. Naim Karimov ijodida adabiy portret janri